

В. В. Шилюк
м. Житомир

ДИСТИНКТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ АКАДЕМІЧНОГО ДИСКУРСУ

Сфера освіти відіграє велику роль у житті суспільства та є предметом вивчення багатьох гуманітарних дисциплін. Упродовж багатьох років питаннями навчання та виховання займаються психологія, філософія, соціологія, педагогіка. Оскільки процес здобуття вищої освіти є невід'ємним від процесу комунікації, лінгвістика також не залишається осторонь цієї проблематики. Однак специфіка функціонування мови у сфері вищої освіти ще не є достатньо вивченою, зокрема з позиції дискурсології.

Дискурс вищої освіти, який у нашому дослідженні позначено терміном «академічний дискурс», ще не є одноставно визначеним у сучасному мовознавстві. Ця невизначеність зумовлюється тим, що дослідники мають різні підходи до його тлумачення: деякі розглядають його в чистому вигляді (Н. Сушкова, Н. Г. Бурмакіна), а інші вважають, що академічний дискурс слід розглядати в сукупності з науковим (О. М. Ільченко, І. Є. Шпенюк, С. В. Шепітько та ін.) та педагогічним (Г. Г. Олійник, Г. Г. Волошина) типами дискурсу.

Вслід за Н. Сушковою [8: 97], під академічним дискурсом ми розуміємо складне утворення, певний соціокультурний тип мовленнєвої взаємодії, при якому проходить живе спілкування в рамках вищого навчального закладу між учасниками, які мають певні соціальні ролі (лектор, викладач, студент), та метою якого є передати інформацію, знання, необхідні для отримання вищої освіти.

До характерних рис академічного дискурсу відносять *інституційність*: суб'єкти академічного дискурсу є агентами вищої школи (викладач, студент); *наявність типового хронотопу*: час (університетське заняття) та місце (аудиторії, кабінети вузів); *інтерактивність*: ядром академічного дискурсу є спілкування базової пари статусно нерівних учасників комунікації – викладача та студента (хоча також має місце спілкування викладачів та студентів між собою); *діалогічність*: в залежності від кількості учасників спілкування академічний дискурс може бути монологічним та діалогічним, але суто монологічне мовлення зустрічається рідко та несе в собі вкраплення діалогу; *інтердискурсивність*: опора на попередні дискурси та їх концепти для академічного дискурсу, що є однією із системоутворюючих ознак [7; 8; 10].

Зосередимо увагу на основних параметрах академічного дискурсу, а саме: сфері комунікації, цілях, цінностях та адресантно-адресатних конфігураціях.

За сферою комунікації академічний дискурс значною мірою збіжний з науковим дискурсом (чим, на наш погляд, і викликана відсутність їхньої диференціації у деяких працях вітчизняних (А. Д. Олійник та ін.) та закордонних (К. Л. McNeill та ін.) дослідників. Якщо сферою спілкування наукового дискурсу є наука, тоді академічний дискурс належить до професійного типу комунікації, яка сьогодні привертає значну увагу [6: 205]. Отже, сфера комунікації академічного дискурсу – це інституційна професійна педагогічно-освітня сфера.

Цілі академічного дискурсу у різних жанрах можуть відрізнятися. Серед *цілей* академічного дискурсу виділяються такі: визначити проблемну ситуацію і виділити предмет вивчення, що реалізується в таких жанрах, як лекція, дискусія; проаналізувати історію питання, що притаманно для такого жанру, як лекція; доповісти про результати самостійного навчання, що реалізується в таких жанрах, як колоквиум, семінар; дати оцінку проведеному дослідженню, що властиве такому жанру, як лабораторне заняття; доповісти про отримані результати, що реалізується в жанрі захисту дисертації [8: 98].

Академічний дискурс відіграє ключову роль у розумінні того, що таке знання, як воно змінюється, розповсюджується та сприймається іншими. З цього випливає, що *цінністю* академічного дискурсу є знання: як цінність агента (викладача) академічного дискурсу та як цінність клієнта (студента) академічного дискурсу.

Навчання, як діяльність студента та викладача, теж можна розглядати як цінність академічного дискурсу [4: 136-137]. В залежності від кількості учасників спілкування академічний дискурс може бути монологічним та діалогічним. Академічний дискурс носить здебільшого діалогічний характер. Так, навіть великі та малі лекції не є формою суто монологічного мовлення, оскільки несуть в собі риси діалогу. В академічному дискурсі кожна сторона спілкування має свою ціль: з боку викладача вона полягає в тому, щоб передати студентам інформацію, необхідну для отримання вищої освіти, а з боку студента – отримати нове знання про предмет [8: 98].

За адресантно-адресатними конфігураціями академічний дискурс більшою мірою збіжний з педагогічним дискурсом. У науковому дискурсі учасниками є дослідники як представники наукової спільноти, котрі є рівними між собою в тому сенсі, що ніхто з дослідників не має монополії на істину, а нескінченність пізнання змушує кожного вченого критично ставитися як до чужих, так і до власних досліджень [5]. У той самий час у педагогічному дискурсі статусні відносини асиметричні: учитель/ викладач має вищий статус, а учень/ студент – нижчий [1; 3], причому ця статусна асиметрія сприймається як природня річ [2: 38].

Структура усного академічного дискурсу залежить від типу комунікативної події, тобто обмеженої у часі і просторі сукупності мовленнєвих дій адресанта і адресата у межах певної комунікативної ситуації та скерованих на досягнення єдиної комунікативної мети. Однією з особливих рис американської культури є різноманіття таких подій. Виокремлюються дві основні групи комунікативних подій: аудиторні та позааудиторні заняття [9].

Аудиторні заняття відбуваються відповідно до навчальної програми університету. До них відносяться: лекція (lecture), заняття-опитування (discussion section, або recitation), лабораторне заняття (lab section), семінар (seminar) та студентська презентація (student presentation). Лекції поділяються на великі та малі залежно від кількості присутніх студентів [10].

До позааудиторних заходів належать: консультація (advising session), колоквиум (colloquium), інтерв'ю щодо написання наукових статей (interview), зустріч з керівництвом факультету або студентською радою (meeting), офісна

година (office hour), службова зустріч (service encounter), семінар дослідницьких груп (study group), тур-екскурсія бібліотекою, музеєм або студентським містечком (tour) та консультація з викладачем або керівником (tutorial) [10].

Отож, у нашому дослідженні конституційних характеристик та параметрів академічного дискурсу ми трактуємо його як самостійний тип дискурсу, який має низку спільних рис з науковим та педагогічним типами дискурсу та ідентифікується з ними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Габидуллина А. Р. Социо- и прагмалингвистические характеристики педагогического дискурса / А. Р. Габидуллина // Новітня філологія. – 1999. – № 1. – С. 5–18.
2. Дейк ван Т. А. Дискурс и власть: репрезентация доминирования в языке и коммуникации / Т. А. ван Дейк ; [пер. с англ.]. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2013. – 344 с.
3. Дубина Л. Г. Педагогічні конфлікти та способи їх розв'язання / Л. Г. Дубина, І. Б. Вашеньяк // Педагогічний дискурс. – 2011. – Вип. 9. – С. 103–109.
4. Зубкова Я. В. Ценности академического дискурса / Я. В. Зубкова // Язык, коммуникация и социальная среда. – 2009. – Вып. 7. – С. 135-141.
5. Карасик В. И. О типах дискурса / В. И. Карасик // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс. – Город. – 2000. – С. 5–20.
6. Колеснікова І. А. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні параметри професійного дискурсу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / І. А. Колеснікова. – К., 2009. – 33 с.
7. Лівницька І. А. Соціолінгвістичні характеристики інституційності наукового дискурсу (на матеріалі англомовних статей). [Електронний ресурс] / І. А. Лівницька // “Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики викладання мови і літератури”. – 2015. – Режим доступу до ресурсу:<http://eprints.zu.edu.ua/17085/1/%D0%9B%D1%96%D0%B2%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf>.
8. Сушкова Н. Усний англомовний академічний дискурс: структура, семантика та прагматика [Електронний ресурс] / Н. Сушкова – Режим доступу до ресурсу: <http://ena.lp.edu.ua>.
9. Шпенюк І. Є. Етикетні мовленнєві стереотипи як маркери категорії інтердискурсивності в академічному дискурсі / І. Є. Шпенюк // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи. — К.: Логос, 2010. — С. 244-249.
10. Zimmerman D. H. Identity, context and interaction / D. H. Zillerman // Identities in Talk. – London: Sage, 1998. – P. 87-106.